Veszprémi Attila: (Azért is) fókuszban az otthonoktatás – Beszámoló a PedLabor 2020. márciusi konferenciájáról

A 2020. március 2-án a Wesley János Lelkészképző Főiskolán, a PedLabor szervezésében zajlott „minikonferencia" első perceiben megtudhattuk, hogy a szervezés jóval az előtt kezdődött, mielőtt a kormány magántanulóságról szóló törvénymódosítás-tervezete napvilágot látott volna. Azóta, hogy a módosítás érvénybe is lépett, nagyon fontos lett tudomásul venni, hogy – ahogy a hivatalos meghívóban is szerepelt – „az igény a magántanulóságra nem fog megszűnni, ezért fontos, hogy beszéljünk ezekről az alternatív tanulmányi utakról (is)".

A beszégetés moderátora és egyik szervezője Biró Zsuzsanna Hanna*, a Wesley Főiskola tudományos főmunkatársa volt. A négy előadó:* Csáky-Pallavicini Krisztina *klinikai szakpszichológus kutató;* Szabó Réka *és* Radics Erika *otthontanító szülők és* Páll Gábor *mentortanár.*[1] *A közönség soraiban megszólalókat mondanivalóját nevek említése nélkül idézem. Az 1. részben a fejezetcímekben a meghirdetett előadások pontos címét közlöm. A részletező, sok helyütt szinte jegyzőkönyvszerű összefoglalóval a témáról szóló szerény korpuszt igyekszem bővíteni, és a beszélgetés dinamikáját, reflektivitását visszaadni.*[2]

1. AZ ELŐADÁSOK

Csáky-Pallavicini Krisztina, klinikai szakpszichológus: *Az otthonoktatás motivációi – betekintés a szülői döntések mechanizmusába*

„Magyarország kiemelkedő otthonoktatáskutatója vagyok" – hangzott el a kesernyésironikus kijelentés az előadótól mindjárt az elején. A vonatkozó szakirodalom ugyanis néhány szakdolgozatra korlátozódik (köztük egy az előadóé), három ezek közül megjelent könyv formában.[3] Ami még van, más kontinesekről és más évszázadokról szól. Amerikában például mindenki tudhatja, hogy nagyjából ugyanolyan eredményeket érnek el az otthonoktatottak, mint az iskolában tanulók – mi semmit sem tudunk magunkról e tekintetben. Pedig nyilván elérhetőek az adatok – és szükség volna rájuk. A szak-

[1] Az előadásokat és az azokat követő kisebb-nagyobb beszélgetéseket valós időrendben foglalom össze. A helyszínen megbeszéltek szerint a közönség két-két előadás után kérdezhetett.

[2] Fontos tudni: az idézőjelbe nem tett, de egyes szám, 1. személyben fogalmazott szövegek **nem szó szerinti** idézetek, hanem az én értelmezéseim, tömörítéseim, igyekezvén többé-kevésbé megtartani az eredeti szóhasználatot. Pontosságukért a felelősség engem és csakis engem terhel. (V. A.)

[3] Lapunk 2019/7–8. számába Trencsényi László recenziót írt erről a könyvről, *Rekviem az otthonoktatásért* címmel (http://upszonline.hu/index.php?article=690708013).

ma ugyanis sokszor előítéletes. 'Azok deviánsok, ne dolgozz már ezzel a témával…' – ezek egy ismert, kedvelt egyetemi ember szavai voltak az előadóhoz. Ezekben a berkekben – és a szülők közt is – mintha 'ideológusok' és 'pedagógusok' két elhatárolható csoportjának felfogása mellett lehetne vagy-vagy alapon kiállni... Pedig van komplex megközelítés. Például az a kérdésfeltevés: *valójában* mi a *motivációja*, hogy a szülő az otthonoktás felé elindul vagy sem?[4]

Azért tehát, hogy *szóba álljon* végre otthonoktató és kutató egymással, született egy 30 tételes kérdőív (a 30-ból húsz nyílt végű kérdéssel). Néhány otthonoktatásban érdekelt ismerős szétküldte, és egy hét alatt tizenhét szülő töltötte ki. Ez önmagában visszajelzés! – szögezi le az előadó. Akik szétküldték, biztosak voltak benne, hogy nem lesz hajlandóság. De nem így történt. A leggyakoribb előítélet, miszerint '*ezek* nem akarnak a tudománnyal meg a formális oktatással kapcsolatba kerülni' – megdőlt. A kitöltők kedvesen, érdeklődően kapcsolódtak a kutatóhoz. Elsősorban felső-középosztálybeli családok. (Talán csak hozzájuk jutott el a kérdőív, vagy talán nincsenek is más csoportok – nem tudjuk.)

Az elemzés módszere a Grounded Theory volt.[5] Az eredmény alapján az otthonoktatás felé vivő fő motivációk (azaz a fő kódok) a következőképp alakultak:

1. Az első kód az *általános kritika az iskolarendszerrel szemben.* Nem igazán ideológiai–tartalmi kritika ez, hanem főleg a tapasztalt iskolai túlterhelés és a rugalmatlanság az alapja. (Az értékrendi rákérdezésre kevéssé reagáltak a kitöltők.)
2. A második kód *maga a megélt döntés kiváltó tényezője vagy tényezői*. Kiderült, hogy jó párszor nem az iskolakritika a döntés forrása, hanem egy *bármilyen* jelentős trigger – pl. hirtelen megváltozó családi helyzet. Ez a trigger mégis a legtöbb esetben a pedagógusokról szerzett valamiféle rossz tapasztalat. Hogy a pedagógus hatása *ennyire fontos* – teszi hozzá az előadó – a frontális oktatás következménye is. Az iskolaendszerben a pedagógusnak annyiféle szerepnek kell megfelelnie, hogy akaratlanul is a hatások jelentős forrásává válik. Egész más például egy projektrendszerű kiscsoportos módszer, ahol a tanár inkább „csak" facilitátor.
3. A harmadik kód az a tapasztalat, hogy *milyennek éli meg a szülő magát az otthonoktatást*. A pozitívumok közt a rugalmasság és a kevesebb terhelés említése fordul elő leggyakrabban. Jelen volt egy különleges érv is: az *osztozás* – ti. az, hogy a szülő osztozhat a gyerek élményeiben! (Gondoljunk itt vissza az „ezek deviánsok" pedagógiai megítélésre…) A szülő osztozni tudása a gyerek belső élményeiben valójában az egyik legértékesebb viszonyulás – és nem is olyan gyakori, mint gondolnánk. Az, hogy ez mások szemében devianciaként jelenik meg, ijesztő. Elvezet ahhoz, hogy „helikopterszülő"-nek gondolják azt, aki visszahőköl a „lehetőség-

> hogy ez mások szemében devianciaként jelenik meg, ijesztő

[4] Lapunk 2019/9–10. számában Braun József, a Zöld Kakas Iskola kuratóriumi elnöke írt egy tanakodó műhelytaulmányt a közoktatásból menekülő szülők lehetséges motivációiról és gondolkodásáról *„Tanárnő, a gyerekem nem hajlandó szögletes lenni"* címmel.

[5] Egy induktív/deduktív módszer, ahol a szövegeket figyelve az elemző maga kódolja az észrevett tartalmakat, és azok gyakorisága alapján épít föl hierarchiát

től", hogy a 2-3 éves gyereke 8-tól 16 óráig távol lesz tőle, és ő csak annyit fog tudni a napjáról, hogy halrudacskát ebédelt. Pedig csak érzelmi igénye van az osztozásra. Így válik patolgizálttá az, ami egyébként teljesen természetes… És negatív tapasztalatokról is beszámoltak a szülők az otthonoktatással kapcsolatban; az időbeosztás kihívása, a kevés segítség, a környezet ítélkezése, a gyermek fejlődése mint kihívás, vagy épp az állandó együttlét ilyenek. Valójában sokkal több segítséget elfogadnának az otthonoktatók, mint hiszik róluk – és ezt nehéznek tartják megszerezni. Vannak támogató (szülői) csoportok, Youtube-videók, konferenciák (jellemzően külföldön) – de például a hagyományos oktatási rendszer képviselői sokszor sértődöttek: 'ha itthagytatok minket, akkor ennyi'.

4. Külön kód lett *a (megvalósult) szakmai segítség*. Sokszor az otthonoktatók egyedül az iskoláktól várnak valamit, ahol magántanulók. De az iskolák nem kapnak ezért egy fillért sem – tehát itt is minden a jószándékon múlik. A kitöltők több mint fele azt írta, hogy szeretne valamilyen segítséget az iskolarendszertől, de az nem elérhető.
5. Az ötödik kód az egymás közti *párbeszéd*. Vegyesek a visszajelzések, de kiderült: nemigen szólnak másról a belső beszélgetések, mint jegyadásról, vizsgarendről, vagy esetleg arról, hogy sikerült-e a vizsga. Így viszont előrevetíthető, hogy az egyes otthonoktatóknál adott esetben felgyülemlett 10-15 év tapasztalat az aktív időszak után el fog tűnni. Pedig összegyűlhetne, fennmaradhatna! De a legtöbben úgy nyilatkoznak, hogy „nem szeretnének intenzívebb párbeszédet".

A sok hatás eredője az előadó szerint az az észrevétel, hogy az otthonoktatással kapcsolatos döntés fő motivációs bázisa a szülő szocioökonoimai státuszának *és* személyes érzésének dinamikáján épül! Ha a szülő introvertált, és ezért el sem tudja képzelni, hogy folyamatosan otthon legyen a gyerekeivel, akkor hiába viszonyul éles kritikával az oktatási rendszer felé – akkor sem fog otthon oktatni. De ha születik egy sérült gyermeke, és nem elérhető az ellátás, nincs a szülőnek pénze stb. – akkor az introvertált szülő is már az otthonoktatást választja.

> nemigen szólnak másról a belső beszélgetések, mint jegyadásról, vizsgarendről

Szabó Réka, szülő: *Kilenc év otthontanulás anyaként, tanárként*

Az előadó pedagógus, öt gyerekes anyuka, a legkisebb gyermeke a konferencia idején tíz-, a legnagyobb húszéves. Korábban otthon tanultak, de másfél évvel ezelőtt visszamentek a közoktatásba tanulni és dolgozni – a gyerekek és az édesanyjuk maga is.

Az ő motivációjuk más volt, mint az eddig felsoroltak: a természetesebb életmód felé való elmozdulás. A gyerekek apjával együtt vidékre, egy ökofaluba költöztek Budapestről. A két legkisebb gyerek már otthon született. Természetesen az iskola is előbb-utóbb „kiesett" az életükből. Mi deviáns család vagyunk – fogalmaz az előadó. – És örülök, hogy nem vagyok olyan, mint az átlag.

A legnagyobb gyermek két évet járt falusi iskolába – ahol összesen tizenketten voltak, és minden rendben volt, a barátaikkal tanultak, szerették. Inkább a szülőkben merült föl, hogy míg ő környezetórán feladatlapokat tölt ki a munkafüzetben, hogy „milyen a cinke" – a család jó része otthon tapasztalja ugyanezt az összes

érzékszervével. Akkor „rájöttünk, hogy ennek is a természetességet kell követnie" – mondja az előadó. Ekkor – úttörőként a helyi közösségben – úgy döntött a család, hogy belevág az otthontanulásba.

A háttérben mindent megtapasztaltak: A Rogers Iskolában magántanulóként, Waldorfban nappalisként (de nem kellett bejárni), umbrella schoolban (ezek külföldi iskolák, amelyek az oktatás előírt jogi hátterét biztosítják azoknak, akik minél inkább kimaradnának a sztenderd gyakorlatból), egyéni tanrendűként (féléves „megmutatkozási kötelezettséggel", miszerint a gyerekek tudnak mindenféle fontosat, élő és normális gyerekek). Az állandóan változó hivatalos elvárások közegében a szabadabbság felé törekedtek, egyre kevésbé kedvelve a hivatalos vizsgáztatást. Amikor azonban 2-3 éve az állam „piszkálni" kezdte a külföldi iskolákat, nőtt a feszültség – teszi hozzá *Szabó Réka*. Akkor a család visszatért egy normál magántanulói rendszerhez[6] – aztán egy évre rá az utolsó két gyerek már bekerült a közoktatásba.

Otthontanulóként nem volt elszigetelt a család. A legtöbbször *szülőkből álló* tanulócsoportokban dolgoztak. A tevékenységük mindig lefedte az elvárt tananyagot is. Közben a gyerekek természetes környezetben tanulhattak a barátaikkal. De minden költözéskor elölről kezdődött a történet, a szervezés. Ez kimerítőnek bizonyult. Egy idő után a gyerekek is unták, hogy „csak anya van", a tesókból is elegük van, „kifele" mentek volna, nyitottabbak lettek volna más emberekre. A tanuló*csoport* tehát nagyon kell! Ez egy fontos tanulság.

> A legtöbbször szülőkből álló tanulócsoportokban dolgoztak

Amikor a család visszatért a közoktatásba, nem az volt a cél, hogy a gyerekek teljességgel betagozódjanak a társadalomba, „csak" az, hogy megállják a helyüket a mindennapokban. Megállták. A személyes indokok, megélések érdekesebbek. A legnagyobb azért ment vissza az iskolába (9. osztályba, hét év otthontanulás után), mert egy idő után rendkívül magányosnak érezte magát – így a középiskolai években már nem akart otthontanuló lenni. A második és a harmadik gyereket az anya küldte iskolába – mert a kamaszkor közeledtével nehezen bírták már egymást. A legkisebb két gyerek már azért került a közoktatásba, mert az anya újra dolgozni kezdett, hogy a növekvő költségeket fedezni tudja.

A legkisebb gyerek (fiú) korábban utált mindent, amit „tanulni" kell; eleven, nyitott személyiség, nagyon félteték – de remekül teljesít az iskolában. A második viszont (lány) három hónapon keresztül hozzá se szólt az anyjához, aki „elszakította őt otthonról"… Mostanra nagyjából megbékélt. A két gimnazista közül a nagylány idén érettségizik, és így felelt az anyjának a múltat firtató kérdésére: „túl laza voltál, szigorúbban kellett volna" és „semmi normális iskolai dolgot nem csináltunk". A lány panasza, hogy „hülyének érzi magát a többiek között" – pedig ez egy különleges, jó gimnázium, ahová bizalommal lehet menni több év otthontanulás után – teszi hozzá az előadó. A nagyfiú viszont azt mondta: „anya, túl szigorú voltál, állandóan tanultunk, sokkal lazábban kellett volna csinálni".

Szabó Réka elmondta még: az otthontanulásban a felnőttnek semmi ideje nincsen

[6] Azaz a gyerekek egy bejegyzett magyar iskola magántanulói státuszú diákjai voltak, s félévenként osztályozóvizsgát tettek.

magára. De ami igazán fáj: az ítélkezés. Ő évek alatt „vastag páncélt" növesztett ez ellen (a jurtázás, az ökofalu, az otthonszülés, az otthontanulás – ezek mind kiváltják az ítéleteket). Kilenc éve blogot ír – ma már a gyűlölködéssel nem foglalkozik, vagy kedvesen válaszol. De nagyon keményen belegázolnak az emberbe az itélkezők – teszi hozzá. Őt is vádolták például azzal, hogy mindig felügyelni akarja a gyerekeit… Pedig ez egyáltalán nem így volt.

Végszóként Szabó Réka utalt az előző előadásra: minden pozitív élményt ismer, ami az otthontanulás mellett elhangzott. A tanulás természetes gyorsasága (ami az iskolában 45 perc, az nekik 5-10), az egyéni foglalkoztathatóság stb. Ők a „fennmaradó időben" állandóan alkottak. Mert ráértek – a gyerekek és az anya is. A természetesebb életmódba nagyon jól be tudtak illeszkedni. Talán ezért megy most könnyen a kollégiumi élet nekik – mondja az előadó –, de nem tudom, kérdezzétek meg őket tíz év múlva, akkor már jobban rálátnak majd.

Kérdések a közönségtől

A két előadás után a közönség lehetőséget kapott egy gyors kérdezésre. Az első kérdés egy *nem pedagógus otthonoktató apától* érkezett. Általános „intézményfüggőség"-nek nevezte a hétköznapi szülői viszonyulást az oktatáshoz. Vajon hol van az elmozdulás lehetősége? – tette fel a kérdést.

Csáky-Pallavicini Krisztina válaszában elmondta: a társadalmi csoportokban mindig van valaki, aki valamit nagyon máshogy akar, mint a többiek. Ő ezzel általában *nagyon fontos igazságot fogalmaz meg a csoporttal kapcsolatban* – amit a többség nem vesz tudomásul. Például egy önismereti csoportban, ahová hitünk szerint mindenki azért jön, hogy „föltárja magát", mindig van, aki késik, nem mondja el, nem szeretné… De miért volna ettől deviáns? Nagyon is fontosat közöl ezzel. Azt, hogy *'ez egy nehéz dolog*, én ezt máshogy szeretném, nekem ez sok…'. Meg is lehet sérülni egy önismeretei csoportban!... Hasonló a helyzet az oktatás világában. Aki kiszáll a hagyományos oktatásból, azt óriási hiba félretolni – mert nagyon fontos igazságot fogalmaz meg. Egyáltalán nem azt, hogy „vagytok *ti* és vagyunk *mi*", hanem azt, hogy *mind ugyanúgy vagyunk.* A legtöbben vágynak valami olyasmire (majdnem mindenki), amit az otthonoktatók megtapasztalnak. Arra biztosan, hogy együtt legyünk, meg „a gyerekemet én tudjam tanítani". Ahogy az otthonoktató is vágyik időnként arra, hogy máshol legyenek a gyerekek… Nem vagyunk egymástól távol – ez egy mesterséges különválasztás. Párbeszéd-közeg helyett azonban valamiféle underground mozgalomként kénytelen létezni az otthonoktatás. Így sokan ráugranak, ledarálják – mert akkor nekik „könnyebb". Ez a gyereknevelésben is így van – ha más eltér tőlem, „ugrom". Mert akkora a szorongás, hogy „én rosszul csinálom". Mindezt nyíltan is lehetne kommunikálni.

> Aki kiszáll a hagyományos oktatásból, azt óriási hiba félretolni – mert nagyon fontos igazságot fogalmaz meg

Nagyon hiányzik egy civil szervezet az otthonoktatók világából, amely a centruma lehetne ennek. Csak Facebook-csoportokra lelni, ahonnan előbb-utóbb kikopnak az anyukák, hogy 'köszi, csináltam eleget, vigye a zászlót más…' És az egyetemen sincs hangja ennek az élményvilágnak. Amerikában például sokaknak tényszerűen nem elérhető, hogy iskolába járjanak. *Van is központjuk*, ahol összefutnak a szálak, tudják publikálni az adatokat, bizonyítani,

hogy nem rosszabbak másoknál. Nem kell gyámügyi kérdést csinálni ebből. Nem azt mondom, hogy nincsenek megbolondult otthonoktatók – tette hozzá a kérdezett –, de ilyenek vannak a nem otthonoktatók között is.

Ugyanő még egy újabb, az elfogadottság *kvantitaív* kutathatóságát firtató kérdésre válaszolva elmondta: úgy tapasztalta, *nem voltak elérhetők* az alanyok. Ezért is volna jó egy központ. Adatokat gyűjteni, teljesítményt nézni, év végi jegyeket – ez nagyon fontos lenne. Például azért, hogy egzaktul tudni lehessen: kell-e a 'GYIVI'-nek vizsgálódni, vagy nem. Az objektívebb nézőpontot erősíthetné az is, hogy kiderülne: az otthonoktatás minden bizonnyal nem mindenkinek *életforma*. Változatosabb a formálódása! Vélhetően sokan egy évre vagy fél évre választják mint kiegészítő lehetőséget – például az egyik szülő munkájának jellege miatt.

Páll Gábor, mentortanár: *Tanulócsoportok – a jövő vagy a múlt?*

Az előadó nem készült pedagógusnak, mégis hat éven át tanult pedagógiát az egyetemen. Eredetileg vendéglátóipari (akkori nevén) szakközépiskolába járt, cukrásznak készült. Az első sokk ott érte – mint kvázi-pedagógiai tapasztalat. A cukrászat óra abból állt – tárta elénk az előadó –, hogy „leírtuk a recepteket". Talán év végén egyszer sütöttünk túrós batyut, semmi értelme nem volt az egésznek, elment a kedvem tőle – tette hozzá.

A következő pedagógiai impulzus Thomas Gordon volt (édesanyja olvasta egy könyvét, innen a név ismerete). „Rákerestem, és hirtelen egy kapu nyílt ki, beszippantott a pedagógia, és nem csak a nevelés kérdései, hanem az iskola kérdései is. Bevettem a pirulát, amivel bekerültem a Mátrixba. Ültem a töriórán, és azt tapasztaltam: tudom, hogy lehet ezt teljesen máshogy csinálni, mégsem tudok kiszakadni a rendszerből. Nem értettem, hogy mi történik körülöttem…"– 17-18 évesen ez nagyon-nagyon rossz élmény volt.

Az utolsó pillanatokban derült ki *Páll Gábor* számára, hogy létezik pedagógia szak, ahol nem tanárokat képeznek, hanem azokról a kérdésekről lehet gondolkodni, amelyek őt is foglalkoztatják. Valódi csoda volt, hogy fölvették – mondta –, hiszen az iskolája nem erre készítette föl. Innentől tényleg azzal foglalkozott, életében először, ami érdekelte. Ez pedig az alternatív pedagógia, ezen belül is a demokratikus iskolák világa volt. Az agyára mehettem szegény szaktársaimnak – mesélte –, mert már az első félévben irkáltam a csoportnak, hogy így Summerhill, úgy, meg nézzünk filmeket, gondolkodjunk… De a szaktársaim egy része azért volt itt, mert nem vették fel őket pszichológiára, így hát a szemükben én inkább terrorista voltam. Persze voltak, akik még érdeklődtek, és nagyon jó kis közösség alakult ki egy idő után...

> Bevettem a pirulát, amivel bekerültem a Mátrixba

Az első évfolyam végén egy évfolyamdolgozatban már arról értekezett, hogy mi lesz az oktatás jövője. Demokratikus iskola-irányban képzelte el. Vagyis: 1. a gyerekek azt tanulnak, amit szeretnének; 2. a szabályokat a diákok és a tanárok közösen hozzák. Ha ugyanis ez a kettő nagy mértékben megvalósul, azt már demokratikus iskolának hívják. Azt gondolta, hogy a világ ebbe az irányba fog menni. „Most is ezt gondolom, mert idealista vagyok" – tette hozzá.

Ekkor – 2013-at írtunk – még nagyon kevés magántanuló-csoport létezett.

Páll Gábor akkor még azt gondolta, hogy ezek kezdenek majd el sokasodni. Tényleg így lett. 2019 augusztusában azonban lényegében megszüntették a magántanulóságot. Talán olyan fogalom lesz a 'magántanuló' ezután, mint a 'Moszkva tér'. Használjuk, de nem létezik. Gondolkodtam is a konferencia előtt – tette hozzá –, hogy pontosan mit is mondjak itt.

> a víz csak utat tör magának, aztán előbb-utóbb szétveti a csövet

Úgy gondolom – fejezte be az előadó –, hogy amikor a nagy nyomású csőből egyre több lyukon spriccel a víz, akkor tömködhetünk, de a víz csak utat tör magának, aztán előbb-utóbb szétveti a csövet. Még a magántanuló-csoportok léte is hozzájárul a tömködéshez – nemcsak a kormány és az egyházi iskolák. Most még mindig nem lesz sztrájk – de előbb-utóbb az egész ki fog szakadni és ránk fog zúdulni. Én válságforgatókönyvet látok – remélhetőleg termékeny válság lesz.

Radics Erika, szülő: *Unschooling Magyarországon*

Az előadó esetében a fő motiváció az otthonoktatásban *a kötődő nevelés* volt. Bár rokonszenves számára a demokratikus iskola működése, meglátása szerint ott lényegében ugyanúgy „lepasszoljuk a gyereket valakiknek, akik *nem mi* vagyunk". A szülők így nem vesznek részt az ő oktatásában, nevelésében, nem látják a gyerek fejlődését – „nekünk viszont fontos volt, hogy a gyerek a miénk" – fogalmazott.

Amikor jött a gyerekeim óvodáskora, én pánikba estem – mesélte. – Nem vagyok helikopterszülő, csak nekem valahogy úgy természetes, hogy a gyerek a szülővel van. De a kötődő nevelésben nem az a fontos, hogy a szülő mit gondol, tanít, mit akar átadni, hanem hogy *mit jelent ő a gyerek számára*. Ezt veszítjük el azzal, amikor intézményesítünk valamit. Csáky-Pallavicini Krisztina előadása is azt igazolja, hogy ezerfélék vagyunk. Nem mindenkinek való az otthontanulás, a demokratikus iskola sem – de a közoktatás sem. Mi a párommal abból indultunk ki, hogy biztos pontnak kell lenni a szülőnek a gyerek életében. És az öt gyermekünkkel a közoktatásban nagyon rossz tapasztalataink voltak. A vidéki kisvárosban, ahol élünk, megmaradt a katonás gondolkodásmód.

Ekkor az előadó Máté Gábor és Gordon Neufeld *A család ereje* c. könyvét említette, abból is elsőként egy mottót, amely Jézus szavait idézi („Senki sem szolgálhat két úrnak: vagy gyűlöli az egyiket, a másikat pedig szereti, vagy ragaszkodik az egyikhez, a másikat pedig megveti"). A könyv szerzői szerint a gyermekek akkor veszítik el a szülői kötődést, ezt az orientációs pontot, amikor egy más közösségbe kerülnek. Az előadó szerint is: a gyereknek a szülőtől kell tudni elindulni felfedezni bármit, és vissza kell hogy tudjanak térni. Szerinte a kortárs közösségek pont ezt rombolják le. Ezt tapasztalták a szülők is: az öt gyereken keresztül ötféle variációját a kortárs közösség rossz hatásának.

Azt valljuk: rábízhatjuk a gyermekre, mit szeretne tanulni, mikor, milyen tempóban és mélységben, s mindebben *a szülők nem lépnek hátra* (mint a demokratikus iskola esetében), hanem támogatják a gyermeküket – foglalta össze *Radics Erika*. – Ez nem is otthonoktatás, inkább otthontanulás. Együtt tanulunk a gyerekekkel. És nem *tanítás*, mert kétirányú folyamat. Persze sokszor kérdezik: ha a gyerekre rábízzuk a választást, hova jut vele? Hogy derül ki a megfelelősége? Valóban: nálunk otthon nincs teszt vagy vizsga. De mivel a szülő

a gyerekkel van, látja a folyamatot egészben. Az első évben, amikor mind kiírattuk a gyerekeket az iskolából, és mindenki „unschoolingos" lett, akkor először hónapokig semmit nem csináltak – a nagyobbak délben keltek, nem lehetett velük dolgozni, nem lehetett kirándulni, se (játékosan!) tanulni. Később hallottuk egy hasonló cipőben járó szülőtől, hogy ez egy „tisztulási időszak"; ahány évet járt a gyerek intézménybe, annyi hónapot hagyni kell, hogy méregtelenítsen…

A férfiak mindig máshogy állnak hozzá, mint az anyák. A férjem is aggodalmaskodott – fogalmazott az előadó. A nők jobban bíznak a gyerekek képességeiben. Az én javaslatomra tehát átálltunk arra, hogy „hagyjuk békén egymást", legyen egy-két támpont, és nincs semmiféle kötelezettség. Állítsák össze maguk a gyerekek, hogy mit szeretnének. És láttam, ahogy 'kitisztulnak az iskolai dolgoktól', jókedvűbbek lesznek és kipihentek. Az előző időkben a középiskolában hét órakor kezdődött az első óra (ez *nem a nulladik* óra volt) – a nagyok hazajöttek délután háromkor, nem lehetett hozzájuk szólni, ebéd után eltűntek a tankönyveikkel megint. Nem volt magánéletük, teljesen eltávolodtak tőlünk. Nemcsak a kortárs orientáció miatt, hanem hullafáradtak voltak, és „nem lehetett velük semmi gyerekes dolgot csinálni", pedig akkor még 14-15 évesek voltak.

Amikor azonban már nem jártak iskolába, együtt is elkezdtek tanulni. Teljesen más hangulat alakult ki a családban, pont az, amit szerettünk volna. Együtt vagyunk, egymást tanítjuk, együtt tanulunk.
Az egyik kisfiam gyűlölte a könyvet, és mindig azt mondta, hogy ő nem akar írni, olvasni, mert ő farmer lesz, és a tanyán arra nincs szükség. A nagyok hiába mondták, hogy így simán átverik majd, őt nem érdekelte. Legózni, udvaron lenni – ezt szerette. A „fiús dolgokat". És egyik délután azzal fogadott minket, hogy ezt a könyvet itt (valami szörnyű rossz ponyvaregényt) ő kiolvasta, és hogy milyen jó volt. Nagy fordulópont volt ez az ő életében. Azóta is olvas – még mindig nem szépirodalmat, de látja, hogy a betűnek haszna van, és ha a mi példánkat is látja, akkor biztos, hogy be fog indulni.

Sokan kérdezik azt is, hogy tanulnak meg angolul. Fogalmam sincs. Perfektül beszélnek. A nagylányom 20 éves, most utazott ki három hónapja Angliába dolgozni, szerzett magának munkát. Nem tudom, hogy tanulta meg, de ő és a nagyok ezt a tudást „le is adják" a kisebbeknek.

Nemcsak az oktatás jövőjéről tudunk keveset, hanem a munkahelyek, képességek, készségek tekintetében sem tudjuk, mi lesz. Hogy fogják megtanulni az emberek, amit kell? Már vannak *workshopok* – befizeted, és megtanulhatsz cipőt készíteni, nem kell hozzá évekig unalmas iskolákba járni. Én az unschoolingban is ezt látom: a gyerekek ott megtanulhatnak szabadon gondolkodni a jövőről, a jövőjükről is. Nem a papírok és nem az iskola fogja őket kötni. A legnagyobb fiam 22 éves, cikkeket ír és fordít. Dolgozott munkahelyeken, de most otthonról dolgozik. Ez is „deviáns". Én is otthon dolgozom. Ezek újfajta életkörülmények és életstílusok. A demokratikus iskolák, a tanulócsoportok, az unschooling azt segítenék elő, hogy legalább a következő generációból kinőjenek a jövő vállalkozói, a vállalkozó szelleműek.

> ahány évet járt a gyerek intézménybe, annyi hónapot hagyni kell, hogy méregtelenítsen

Végül az előadó elmondta: mindezt egy amerikai ernyőiskola teszi lehetővé, amely szabályos jogi lefedettséget ad a szabadon

tanuláshoz. Az Nkt. 91§ (1) azt mondja: „Magyar állampolgár engedély nélkül folytathat tanulmányokat külföldön és tankötelezettségét külföldi nevelési-oktatási intézményben is teljesítheti". Ez alapján beíratták a gyerekeiket egy ilyen iskolába. Ez nem magántanulóság, és itt épp nincs bejárás, se vizsgázás. Hatodik éve vannak ott, és másoknak is segíteni próbálnak, akik ebbe az irányba indulnának. A mostani jogszabályváltozás után, nem tudom, mi lesz – vallja be az előadó – de egyelőre működik.[7]

2. KÉRDÉSEK, HOZZÁSZÓLÁSOK

Otthonoktató szülők – segítség, összefogás és érdekképviselet

A minikonferencia második, „beszélgetős" részének első kérdését a moderátor, Biró Zsuzsanna Hanna fogalmazza meg *Páll Gábor* felé. Az otthontanulók pedagógiai-szakmai támogatásának (Csáky-Pallavicini Krisztina által említett) hiányára kérdez rá. Vajon létrejöhetne-e mentorhálózatot otthonoktató szülők számára?

Páll Gábor: Egy – mostantól talán *egyéni munkarendű*nek mondható – csoportnak vagyok a mentortanára.[8] Mint ilyen, támogatom és inspirálom a gyereket abban, amit szeretne – nem tanítom. Az unschoolingosokhoz is inkább *kérdezném*, kell-e nekik a mentortanári támogatás. [Bólogatás a közönség soraiban.] A korábbi munkahelyemen például egy háromnapos képzésen arról meséltem tanároknak, hogy a szabad játék fontos… Civil szervezetre volna szükség, amely a szétszórt képzésféléket mind fölkarolná. Az ilyen képzésekkel foglalkozó kis szervezetek külön profilt képviselhetnének az oktatásügyben.

sokan azt mondták: „inkább húzzuk meg magunkat – annál kevésbé piszkálnak"

Biró Zsuzsa: Mi a helyzet a szülői összefogással, szülői szervezetekkel? Úgy látszik, nem alakult ki köztük szolidaritás, sokan sokfélében hisznek.

Szabó Réka: A homeschoolingos oldalakon segítik egymást a tagok ezzel-azzal, de szervezett érdekképviselet nincs. Amikor kiálltam ezért, sokan azt mondták: „inkább húzzuk meg magunkat – annál kevésbé piszkálnak". Ez a vonulat győzött. És mi

[7] Az igazsághoz hozzátartozik, hogy az ezekkel az iskolákkal megoldott távolmaradás a hazai oktatási rendszertől a korábbi szabályozás tükrében sem volt jogszerű - az otthonoktató családok inkább a szürkezóna adta lehetőséget használták ki. Az Nkt. 91. § (1)-(2) alapján már 2017 és 2019 között is a *ténylegesen külföldön élő* magyar állampolgárok teljesíthették tankötelezettségüket külföldi nevelési-oktatási intézményben – a *Magyarországon élő* magyar állampolgár tankötelezettségét magántanulóként *Magyarországon működő* nevelési-oktatási intézményben teljesíthette. A tanulmányok külföldön történő folytatását nyilvántartás céljából már ekkor is be kellett jelenteni a jegyzőnek, illetve a hazai iskola igazgatójának. Sokan azonban nem *külföldi tartózkodást* jelentettek be (minthogy nem is utaztak külföldre), hanem azt, hogy a gyerek *„külföldi iskolába megy"*, és ezt a bejelentést a hatóságok többnyire elfogadták. A 2020. január 1. óta érvényes szabályozás annyiban nehezített ezen a helyzeten, hogy a külföldön való *tartózkodást* az Oktatási Hivatalnak kell jelenteni. A Hivatal bejelentőjén tehát egyértelműen nyilatkozni kell arról, hogy mettől meddig, melyik országban tartozódik a gyermek – és kizárólag akkor engedélyezik a külföldi iskolába járást, ha a gyermek valóban külföldön tartózkodik. Ráadásul e mellé büntetőjogi felelősséggel kell nyilatkozni arról, hogy az adott ország erre vonatkozó jogrendjét megismerte a szülő. Így a most hatályos szabályozás szerint Magyarországról ilyen iskolába nem járhat a gyerek – részben mert nem tartózkodik külföldön, részben mert ezek az iskolák Magyarországon nem rendelkeznek működési engedéllyel. *(Köszönöm Dobos Orsolyának és Földes Petrának a helyzet tisztázásában nyújtott segítségét! – V. A.)*

[8] Ez a csoport a Free Range Kids, ketten alapították, kisiskolás korú gyerekeket várnak, 2019 szeptemberében indultak. Facebook-oldaluk: https://www.facebook.com/freerangekidssuli

is csak addig voltunk otthonoktatók, amíg a tanulócsoportunk egyik tagját elkezdték a gyámügyre hívogatni. Egy idő után már én is néztem ki az ablakon, hogy mikor jönnek hozzánk is… Ezért váltottunk.

Radics Erika is a széthúzást tapasztalta: „bújjunk meg vagy álljunk ki magunkért”… Pedig így egyedül érzi magát mindenki. Mielőtt unschoolingosok lettünk, az öt gyerekkel ötfelé jártunk vizsgázni, egyéni tanrenddel, havonta Pestre stb. Folyton ezt kellett kilogisztikázni. Elegem lett abból is, hogy a hivatalos személyek körberöhögtek vagy bűnözőként kezeltek. De ez is magyarázza, hogy miért olyan ez, mint egy földalatti mozgalom. Pedig kellene a jó szervezkedés.[9] Közellakó családok próbálnak összejárni, de egy otthontanuló sokszor nem akar ennél nagyobb „szervezetet”. Én is tartok tőle – teszi hozzá. Voltak néha nagyon jó nyári táborok, havi találkozók is – de csak a fővárosban megy ez hosszú távon, a vidék nem ilyen. A mi kisvárosunkban a környéken senkivel sem lehet így összefogni, tanulócsoport sincs. Nincs kialakult kultúrája annak sem, hogy valaki magántanuló.

„Kilógó” gyerekek, otthonoktatói tudatosság, intézményi felelőtlenség

Szabó Réka: Tegyünk különbséget magántanulók és otthontanulók között. Sokan azért magánatnulók, mert sportolók vagy cirkuszosok. Esetleg 14 éves lányanyák. Ez is erősíti a kívülről jövő negaítv megítélésünket, mert az ő rossz eredményeik biztosan látszanak a statisztikákban. Pl. a 16 éves lányanya biztos megbukik, világos, miért.[10] És az, hogy ki az, aki *tudatosan* otthontanuló, nincs benne semmilyen statisztikában. Mi sem tudjuk, hányan vagyunk.

Radics Erika: Egy példa arról, hogy „miért nem lehet statisztikát csinálni”. Hetedikes lányom magántanuló lett, és a féléves vizsgán, amelyre rengeteget készültünk, láttuk, hogy gyerekek, „akik azért magántanulók, mert az igazgató azzá teszi őket, hogy ne ott rontsák a levegőt”, ülnek egy széken egy tanárral, elbeszélgetnek, aztán jön ki a gyerek, és pacsizik a portással: „*kettes lett!!!*, fú de jó, jóvan öcsém!” És megy haza. Az én lányom viszont másfél

> hivatalos személyek körberöhögtek vagy bűnözőként kezeltek

[9] A közönségből ekkor valaki megemlíti az otthontanulok.hu oldalt – ám ez az oldal most, a beszámolóm megjelenésének idején már üres, nincs rajta tartalom.

[10] Bár ez az összefoglaló nem akarja mozgósítani a krónikás véleményét, jelzem, hogy a beszélgetésben ez volt az első manifeszt megnyilvánulása egy leegyszerűsített szociális előítéletnek. Félreértés ne essék, nem gondolom, hogy ezek az ítéletek megalapozatlanok, azonban a kinyilvánításukkor kellemetlenül működni kezd az elhatárolódás, a „mi és ők” politikája. Talán ezzel is összefügg, hogy később a közönség egy-két tagjában is feltörtek olyan szociális sérelemérzések, amelyek szociális hiedelmeket kapcsoltak be – és némelykor egészen bántalmazó hangvételű megnyilvánulásokra késztették a megszólalókat. E tekintetben nem alakult ki párbeszéd a közönségben és a közönséggel – a moderátor szelíd és mesteri erőfeszítései inkább lenyugtatták a kedélyeket.

Nyilván fájdalmas, vajúdó ügyről, és így vagy úgy, de *üldözött* emberekről van szó, akik egy hamis társadalmiságból keresnek kiutat, de azt gondolom, itt sem üdvös a „mi és ők” tévedésébe esni, egyik irányból sem. Mert egy ilyen társadalomban *mindannyian* üldözöttek vagyunk.

Mindezt csak azért írom le, mert nem szeretném, hogy szó nélkül maradjon a konferencia azon lehetséges tanulsága, miszerint egyfelől minden törődés- és szeretetnarratívába – amilyen az otthonoktatás is – pontosan ugyanolyan könnyedséggel szökik be a kirekesztés, az általánosító ítélkezés, a „mi és ők” narratívája, mint máshova, másfelől – és ezt még fontosnak tartom megemlíteni – a szülői hiedelmek (világmodellek) és azok gyerekekre való rávetítése (mint tévedés, eltévedés) pontosan ugyanúgy fenyegeti ezt a világot is, mint mondjuk az intézményes iskoláét. Mint ahogy az erre adott önreflexiónak is megvan a lehetősége mindkét világban – ez szerintem a fentiekben is látható.

órát volt benn az irodalomtanárral, aki kínozta őt és kötekedett. (Másfelől viszont a matek-fizika-kémiatanár a folyosón csak annyit mondott: 'kémiából jó lesz hármas, fizikából meg négyes?' Köpni-nyelni nem tudtam. Persze, jó lesz...) A többi gyerekemnél is ez volt a tapasztalatunk. 'Nem kellett a rendszer? Akkor majd jól beléd rúgunk.' És közben a hátrányos helyzetű gyerekek, akiknek jobb lett volna, ha ott vannak az iskolában, mennek tovább az utcán csatangolni, lopni… Akkor én bementem a KLIK-hez, és jelentést tettem. Jegyzőkönyvbe is vették, rá is néztek az iskolára. [*Szabó Réka* közbeveti, hogy ő ilyesféle szívatásokkal nem találkozott.]

Biró Zsuzsa: A törvénymódosítás épp a kikényszerített magántanulóság ellen akart tenni valamit (egyébként ők egy nagyon heterogén csoport). De én is azt gondolom – Páll Gábor hasonlatára visszautalva –, hogy ez a cső robbanni fog. Főleg ha a magántanulóság szelepe után kivesszük az árnyékoktatás szelepét is – amit ugyanúgy nem kutat senki… A sok magántanárról nem tudunk semmit! Főleg a felső vagy felsőközépposztály gyerekei esetében. Mivel itt nem valószínű, hogy pedagógiai hozzáadott értékről beszélhetünk, inkább a szülők pénztárcájáról meg a gyerek délutáni tűrőképességéről – ha ezt a szelepet kivesszük a rendszerből, mekkorát robbanna az egész? Ebbe szerintem ezért nem mernek belenyúlni.

Sokféleség, szabadság – és a régi minták

Egy úr középről: Az oktatás azért jött létre, hogy az életre fölkészítse, aki azon végigmegy. De vajon melyik szervezet képes ma *megítélni*, hogy az, amit kap a gyerek, az *fölkészíti-e* tényleg? Egy ma, állandóan változó világban ez nem életszerű. Talán *maga az a feladat sem az már.* Persze fontos, hogy mit tanítunk – de újra kéne kezdeni a gondolkodást az elejétől, mert már kiöntöttük a gyereket a fürdővízzel együtt.

Szabó Réka: Ezzel szemben ma minden az egyre erősebb kontroll felé megy.

Radics Erika: Sokfélék vagyunk – szabadságot kéne hagyni egymásnak! Ahogy Amerikában: lehetnek ernyőiskolák, lehetnek radikális keresztény otthontanuló családok, és olyan iskolák, ahova be tudod adni a gyereket, és úgy oktatnak, ahogy te szeretnéd, például ne legyen tananyag az evolúció. Ezt a választási lehetőséget például nem kapjuk meg – és ezzel nem tudunk mit kezdeni! Én személy szerint ezért lavírozgatok csöndben. Ha valaki megkérdezi, miért teszem: azért, mert *nekünk ez a jó.* A központosítottság nem lehet okos; mindenkinek más válik be.

> 'Nem kellett a rendszer? Akkor majd jól beléd rúgunk.'

Csáky-Pallavicini Krisztina: Azért azt tudni kell, hogy a tanárok és a szülők: *két* erőhatás. Amikor az egyik mozdulna, akkor a másik nagy erő visszaszabályozza. A tanárok már többször nekiálltak, hogy változtassanak, de olyankor megijednek a szülők: 'hát mi lesz, ha nem tanulja meg Vörösmartyt"!? Jó, persze, az életre készítsük, *na de azért azt legalább tanulja meg*'. A férjem nagyfia a Rogersbe járt. Akik megtehetik, oda viszik a gyerekeket, hogy ne legyen „számszerűsítve" – de később már azon vetélkednek, hogy '98%-os vagy 75%-os' a gyerek.

Szabó Réka: Most tanítok egy 150 fős iskolában, Nógrád megyében. A szülők nagyon aranyosak, de nagy részük egyáltalán nem tudatos. *Intézményes válaszaik vannak mindenre*: óvoda, orvosi rendelő, iskola. Mindenre az intézmény adja a megoldást! És a változás nagyon lassúnak tűnik.

Csáky-Pallavicini Krisztina: Ebben nőttünk fel. Ezért a *szervezetet* úgy képzeljük, hogy 'felül, a fejünk tetején valami megmondja'. Pedig nem csak ez lehet szervezet, mi is csinálhatunk magunkból olyat. [*Az előző fiatalember* közbevetése: De amikor jogi formába öntjük, megfosztjuk a szabadságtól.] *Csáky-Pallavicini Krisztina* reflexiója: Pont abban segít egy érdekképviselet, ha mások ezt akarják tenni vele.

Kimenekítés – deviánsok és normálisok

Egy úr a közönségből: Három gyermekem van. Egy ideig „magánok" voltak, aztán beírattam őket az iskolába, hogy legyen közösségük. Az egyikben megverték a fiamat, a másikban fojtogatták. Nem akarok negatív lenni, de így van és így is lesz – „a szülők és a gyerekek felhozatala" változik. „Ha egy cigány gyerek bekerül az iskolába", az megváltoztatja „az osztálynak a létét, tanulási lehetőségeit". Mindkét óvodában, ahová jártunk, „egy cigány gyerek kikészítette az egész óvodát". Az iskolában ugyanezért külön szülőit kellett összehívni. [*Felháborodott közbeszólás-kísérlet egy cigány hölgytől:* „A lányom iskolájában nemcigány gyerek…"] „Persze, nem erről beszélek, kerekítem a dolgot. […] Most azt gondoljátok, hogy bármilyen problémám van a cigányokkal – nem. A szülői háttérrel van bajom." Mindegyik érintett szülő börtönviselt volt.

A másik: az iskolában próbáltam közösségeket összehozni, a szülőkkel kapcsolatot létesíteni, és nem sikerült. Nagy problémák vannak szülői szinten, és ez egyre rosszabb lesz. Szerintem aki úgy érzi, hogy bántja, ami az iskolában történik a gyermekével, az hazaviszi, szereti, és élvezi az időt, amit együtt tölthet vele. Először ezt kellene megadni a gyerekeknek, hogy szeressen élni, boldognak lenni. Közben a gyerekeimnél a fő probléma most a közösség hiánya. Az én megoldáspróbám az lett, hogy elkezdtem videókat csinálni gyerekekkel, színészkedni velük, történetet játszani, és sikerült bevonni egyre több gyereket… Már a tanártól kaptam én magam egy csillagos ötöst, hogy de ügyes vagyok, hogy foglalkoztam velük. A gyerek nem azt fogja megtanulni, ami a tankönyvben van, hanem ami megérintette, amibe beleásta magát. Ebben kell támogatni.

> Egy gyerek képes egy egész iskola életét fölforgatni?

Közbeszólás hátulról: Tényleg, a javítóintézetek megszűntek, amik régen voltak? Merthogy a kilógó egy-egy gyereknek azért régen volt egy visszatartó erő ezzel, ezt megszüntették?

Biró Zsuzsa:: *Egy* gyerek képes egy egész iskola életét fölforgatni? Hol vannak a pedagógusok, a pszichológusok, a szakemberek? Hol van, aki tud segíteni ennek a családnak? Mi az egyetemen a szegregáció ellen például nem felzárkóztató, tehetséggondozó kompetenciafejlesztő ilyen-olyan programokat gondolunk szükségesnek, hanem az iskola és a közösség együttműködésén alapuló módszereket és megközelítéseket szeretnénk támogatni. A szegregációval szemben nincsenek tisztán pedagógiai megoldások, mert halmazati problémákkal találjuk magunkat szembe, amelyek már rég nem pedagógiai jellegűek. Azt jól látja, hogy itt a család van válságban. Milyen környezetben nőtt fel az a gyerek, várhatunk másfajta viselkedést? Ilyen esetben az egész közösségnek kell a családok köré védőhálóként fölemelkedni. Lehet azt is, hogy „az én gyerekemet pofonvágta a Renátó, tessék rögtön eltüntetni az iskolából". De lehet azt is, hogy köré gyűlünk, hogy támogatást nyújtunk bárkinek, akinek erre szüksége

van. *Ezeknek a családoknak sem jó, hogy apa a börtönben van.* Senki nem úgy született, hogy szeretné, hogy ne tudják, miből éljenek meg. Hogy ne legyen más kommunikációs eszközük, csak az erőszak. Nem gondolhatjuk róluk, hogy ez az élet számukra vágyott élet. *Csak azt tudjuk, hogy ebben vannak benne most*, és ebből kihozni őket: összefogást tesz szükségessé. És ez nem az iskola feladata önmagában…

Az előbbi hozzászóló: „De mind segélyes akar lenni a Hajdúságban. Le kell menni oda, mind az akar lenni. Meg kell szüntetni a segélyeket, mert mind arra pályázik. Nem szakmát akarnak tanulni."[11]

Biró Zsuzsa: Mi is ezekben a kategóriákban gondolkodunk már, hogy aki cigány, az nem akar dolgozni? Ez nyilvánvaló nonszensz. Nemcsak azért, mert személyes tapasztalataim mondanak ennek ellent, hanem mindenfajta tudásunk, az emberi tudásunk egésze mond ennek ellent. Muszáj lesz újragondolni ezt a kérdést.

Kimenekítés – kötődés, közösség, sokszínűség

Radics Erika: Neufeld, akit említettem, arról beszél, hogy ezeket a problémákat is meg lehet oldani. A megoldás a kötődés. Ennek lehetősége sokszor nem a családban van. A pedagógusoknak is így kéne megközelíteni az oktatást: mintha pótszülők lennének. Neufeld azt mondja: „kötődő falut" kell létrehozni a gyerekek köré. Ez képletesen olyan felnőttek, családok közösségét jelenti, ahol ezek a kilógó gyerekek is megtalálják az orientációt, onnan, hogy zoknit mindennap kell cserélni, addig, hogy Shakespeare-t lehet angolul olvasni. A társadalmunkból ez eltűnt, pedig pont erre van szüksége mindenkinek. Ha mi, családok és ha az iskolában a pedagógusok is tanulnának erről, akkor lehetne változni.

Páll Gábor: Számomra ellentmondásos a tanulócsoport fenntartása maga is. Mert a középosztálybeli családok az iskolát – rossz szóval – „túl tudják élni". Tehát lehetnek a gyereknek sikerélményei, lehetnek társai, barátai, le tud érettségizni. A hátrányos helyzetűeknek sokszor egyszerűen nincsenek ilyen lehetőségei. A tanulócsoportokba viszont „kimenekítjük" a sikerest a sikertelen gyerekek közül – kihozzuk egy még jobb valamibe –, de ettől még fönnmarad a rossz rendszer, amiben vagyunk. Amiért mégis csinálom, az az, hogy remélem: talán a gyakorlat 10%-a bemegy valahogy a közoktatásba. Ha egy osztályban 30 fővel csinálnak reggel egy öt perces nyitókört, már az előremozdítana. Nem csak úgy a semmiből kell elkezdeni matekozni, hanem akár el kell hogy lehessen mesélni, hogy őt otthon megverték vagy leüvöltötték a fejét. (És ezek naponta történnek.) A gyerekek sokszor egymás között se tudják megbeszélni ezt az iskolában, és a pedagógus sem tud róla – ott általában csak a tüneteket látjuk.

Csáky-Pallavicini Krisztina: Ez a kimenekítés bizony zajlik, és lehet látni, hogy azok, akikkel én találkoztam az otthontanítók közül, tipikusan felső-középosztálybeli, jó érdekérvényesítő családok. „Megtalálják a módját." Ugyanúgy, ahogy a kelet-magyarországi család megtalálja az iskolát. Erről írja Ritók Nóra, hogy 'ülnek az egyházi iskolák az oda kimentett jó képességűekkel, a többi meg pusztuljon ott a mocsárban'. És őszintén nem tudom, hogy ha ott élnék, akkor az én gyerekem hova járna.

[11] A beszélgetésben az úr még többször és hosszabban is felszólalt, de a mondanivalóját közölni (itt, e lapokon) nem tartom a konferenciaszervezőkkel szemben etikusnak. (Youtube-on megkereshető a konferencia videofelvétele.) Annyit jegyeznék csak meg, hogy a következő fejezet utolsó bekezdésében Biró Zsuzsa szavai főként neki szólnak.

Erről eszembe jut, hogy a finn iskolarendszer totalitárius rendszer. Oda jársz, ahol laksz, kész. Nincsenek irdatlan társadalmi különbségek, ezért mindenütt nagyjából ugyanannyi SNI-s gyerek, „okos gyerek" meg „szerényebb képességű gyerek" van. Ezzel ott megtanulnak bánni az iskolán belül. És nincs versenyistálló. A budai úrifiú apjának viszont a jelek szerint hiába próbálom magyarázni, hogy ha az ő kiváló képességű gyereke mellett lenne egy 'nem olyan kiváló', az nem volna rossz. „Az csak visszafogná" – válaszolja. Hogy ebből a helyzetből *lehet tanulni is*, nem tudja. Én életemben nem tanultam meg olyan jól az anyagokat, mint mikor ilyen helyzetben voltam. Tehát azt, hogy *együtt többek vagyunk*, valahogy ma a felnőttek nem fogadják be.

a finn iskolarendszer totalitárius rendszer

Biró Zsuzsa: Setényi Jánosnak volt egy nagyon szemléletes megjegyzése: a finn iskolarendszerhez egy finn társadalomra van szükség. Tehát: ne álmodozzunk. Itt ülhetnénk napestig. A finnek több száz év alatt olyanokká váltak, hogy képesek háttérbe szorítani az egyéni célokat, ambíciókat a közösségiek előtt – ha kell. Ilyen közösségi szemlélet és erős társadalmi szolidaritás kell egy olyan iskolához. Nálunk a szelektív iskolarendszer pont azt a széthúzást tükrözi vissza, amiben élünk.

ne legyen egységes, mert egységesen nem működik

Egy úr az első sorokból: Többször elhangzott, hogy a közösségeinkben nem tudunk mindenben egyetérteni. *Ez szerintem jó dolog*: mutatja, hogy 'több minden van'. Küzdünk a multikulturalitás ellen, de ha megnézzük a nemzet összetételét, az sem volt soha egy összetevőjű. És gyakorlatilag ez sokszor volt előnyünk is nekünk, magyaroknak. Én úgy gondolom, hogy az oktatásunk is pont ilyen. Nem értem, miért akarunk relációs jeleket tenni oktatási rendszerek között. Tudomásul kéne venni, hogy az itt élő emberek nem fognak egységesen gondolkodni. És ez nem baj, mi így élünk már évszázadok óta. Az oktatást is békén kellene hagyni – ne legyen egységes, mert *egységesen nem működik*. Nincs baj az állami intézménnyel, hiszen van, aki meg van vele elégedve. Nincs baj az otthontanulással, mert valakinek ez a jó. Stb.

Szabó Réka: De azért sok szülő az anyagi kényszerhelyzete miatt marad az állami suliban.

Az előbbi hozzászóló: Én csak azt mondom, hogy a sokszínűséggel nincs baj, sőt, az az érték maga. Mégis szabályozzák most – én nem tenném.

Páll Gábor: Ma az egyik kisfiú odajött hozzám, és közölte, hogy a tesója ma 'nem mondhat tevékenységet'. Van ugyanis egy olyan szabályunk, hogy ha csúnyán beszél valaki vagy valamelyik szabályt megszegi, akkor (figyelmeztetés után) ez jár. Nem szoktuk olyan szigorúan nézni ezt, mert nem annyira hiszünk a büntetésben meg a fegyelmezésben – de van az a szint, amikor ehhez folyamodunk. És amúgy ők maguk között ezt nagyon jól lemenedzselik. Az oktatásban a gyerekek verése és más szankciók – nagyon helyesen – megszűntek legitim fegyelmező eszközként, az új eszköz pedig az, hogy a gyereket nem hagyjuk ki a szabályalkotásból, hanem közösen dolgozunk velük akkor is. Nálunk kb. 50 szabály van, és mindegyiket közösen hoztuk meg a gyerekekkel – 40%-át ők találták ki. Pl. hogy nem lehet cipővel bemászkálni a belső szobába. És akkor rám is szólnak érte. Ebből jön a tisztelet – nálunk

ez teljesen kölcsönös. Én se nézem semmibe a gyereket, és ő se engem.

Biró Zsuzsa: Nagyon nehéz műfaj a konszenzusteremtés. Soha nem szabad tőle az időt és erőfeszítést megtagadni. És ez az, ami a leginkább hiányzik a magyar társadalmi életben, a politikai kultúrában is éppen hiányunk van ebben. A konszenzust nem kierőszakolni kell, hanem meg kell dolgoznunk vele keményen. Gondolhatjuk, hogy egy problémának a végső megoldása a mi kezünkben van. Az egyes gyerekek kizárásának esete is ilyen. Újra és újra megéljük, hogy „még mindig látom a problémát, még mindig nem tudom eltávolítani magamtól eléggé…" – és akkor egyszer csak azt gondoljuk: „akkor tüntessük el, de örökre". Én pedig azt gondolom, legyünk büszkék, hogy van nekünk erre humánus, mindenki számára fölvállalható megoldásunk is. Amire büszkék tudunk lenni még 100 év múlva is, büszke magyarokként.

Okostelefonok és konzumidióták

A korábban is hozzászóló úr középről:
Az előbb nagyon elmentünk itt a kisebbségek irányába, pedig nekem nagyon nem ez volt a célom. Csak a mi saját utunkat szerettem volna mutatni… Most másról szeretnék beszélni: az okostelefonról. Ami ellopta a gyerekeknek a gyermekkorát. Láttam, hogy az iskolában nem alakult ki az okostelefon miatt semmiféle párbeszéd, semmiféle játékigény a gyerekek közt. De amikor egy születésnapra ment a fiam, akkor is: a verőfényben körbeálltak egy gyereket, aki „nyomta". Az én fiam mondta, hogy bújócskázzunk, fogócskázzunk – de nem hallgattak rá. Ezekkel a gyerekekkel a sokszor stresszes szüleik nem foglalkoznak – „helyettük" van a telefon. Így rengeteg sérüléssel jönnek be az iskolába– én pedig az én gyermekemet oda küldöm be, egy olyan gyermek mellé, akinek a legjobb társa a telefon. Nekem úgy tűnik, hogy az államapparátus lényegében azon dolgozik, hogy minél több konzumidiótát, idegbeteget és elvált szülőt neveljen ki, minél több fogyasztó legyen, minél több szomorú ember legyen. De én nem akarom, hogy azoknak a gyermekei az én gyerekemmel együtt járjanak. Mindenkinek azt tanácsolom, hogy vegye ki a gyerekét az iskolából, és utána „válogasson olyan szülőket és olyan gyermekeket, akivel szívesen összerakja".

Csáky-Pallavicini Krisztina: Pszichológusként úgy gondolom: az az ijesztő a számítógépek és az okostelefonok terjedésével, hogy villámgyorsan zajlott. Ezért nem tudjuk fölmérni, hogy mit tegyünk. A szülők azt gondolták, hogy olyan lesz, mint a kvarcjáték. Amit ha a gyerek megunt, félretette, és ment fogócskázni. De az okostelefon irdatlan addiktív hatását nem mérték föl. Továbbá a szülő látástól vakulásig dolgozik, és ezen túl lehet, hogy érzelmileg már ő sem kapta meg, amire szüksége volt – akkor már 'jobbnak érzi', ha leül a gyerek a számítógép elé. És jön a tanár: 'ez a gyerek semmit nem olvas?' Erre a szülő: 'kérem az iskolát, tanítsa máshogy…'. Erre a tanár: '26 órám van, csak frontálisan tudok dolgozni'. És valóban lehet, hogy nincs ereje újítani. Tényleg nem lehet 26 óra mellett. De nem tudom, mindenkinek ki kell-e venni a gyerekét az iskolából. Esetleg lehet fejleszteni a szülői társadalmat és a pedagógusokat is *párhuzamosan*. Lehet, hogy illúzió, de csak kinövünk egyszer abból, hogy a szüleink diktatúrában nőttek föl, és abban érzik jól magukat. Csak kinőjük,

az államapparátus lényegében azon dolgozik, hogy minél több szomorú ember legyen

hogy még mindig azt akarjuk, hogy valaki mondja meg, hogyan kellene élni.

Egy hölgy középről: Mi nagyon sokáig kizártuk a számítógépet, internetet, okostelefont. Ameddig nem volt annyira szükség rájuk. De azt nem tudom, gátolja-e őket, ha ilyeneken játszanak – ugyanis ezzel együtt rengeteg mindent meg *akarnak* tanulni. Mi is az unschoolingot választottuk, és a fiam szinte irányítás nélkül jutott előbbre.

Biró Zsuzsa: A kutatások szinte ugyanúgy semmit nem tudnak az *autonóm tanulásról*, mint az otthonoktatásról és az árnyékoktatásról. Általában úgy gondoljuk: sok munkával felnőttkorra *már előfordulhat,* hogy valaki képes rá. Pedig amit ti, otthonoktatók meséltek a gyerekekről – hogy *ti nem tudjátok, honnan*, de már angolul tudnak, filmeket néznek, kommunikálnak és munkát keresnek – az maga a kíváncsiság és a tanulás, és ez antropológiai jegyünk. Ezt volna jó kiaknázni. Ha csak egy kicsit rásegítene, ha facilitálná ezt az iskola, akkor már csodákat lehetne kihozni belőle. Az a szörnyű, hogy ezt valahol tudjuk – és mégsem működik.

Radics Erika: Lehet, hogy tényleg a tanulócsoportoké a jövő. Csak fel kell venni a kapcsolatot a gyerekkel. Amikor óvodás volt az egyik lányom, rettenetes óvónője volt, aki elmondása szerint 'húsz éve kínlódik itt a gyerekekkel, és már elege van'. Továbbá azt mondta a lányomra – aki tényleg zárkózott volt –, hogy 'bejön, és áll mint egy rakás szerencsétlenség, nem tudok mit kezdeni vele'. Én meg csak álltam, és azt gondoltam: 'de hát ő a pedagógus'. Neki kéne lehajolni, szemébe nézni, bevonni valamibe, nem?

Csáky-Pallavicini Krisztina:: Az iskolai állandó telefonozásra visszatérve: hogy a pedagógus mit tud kezdeni a gyerekkel – ennek nehézségét sokan alábecsülik. Egy csoportnak irdatlan ereje van, és egy pedagógus nagyon egyedül van ezzel. Egy 25 fős osztály *nagy* csoport. Olyan sodrása van, hogy nincs pedagógus, aki ezt irányítja. Ez a lehetőség nem létezik, illúzió, hogy 'majd az a pedagógus kapcsolatba lép velük'. Ami történni szokott, az az, hogy falat von maga köré a kedvenceiből, A roszszakat hátraülteti (vagy előre, hogy mindenki lássa őket), és ebből a védelmi helyzetből már nem tud kimozdulni. Ennek fölismerésére lehetne fölkészíteni a pedagógusokat – én például nem kaptam ilyen tudást a pedagógusi diplomám megszerzéséhez.

elmondása szerint 'húsz éve kínlódik itt a gyerekekkel, és már elege van'

Biró Zsuzsa: Gyakorlóiskolába német nyelvtanárként jártam. Elit iskola volt, jól felkészült vezetőtanárral. A nyelviskolai munkatapasztalataim nyomán csoportbontásban gondolkodtam. A terem átrendezésének gondolatától azonban a vezetőtanárom megrettent: 'ennyi gyerekkel?'… Persze megcsináltuk. Ha föladod a vezetést, a frontális jelenlétet, és facilitátor leszel, elképesztő munka veszi kezdetét. A hagyományos iskolai épületekben és felszereléssel is meg lehet oldani. Az óra elején és a végén az átrendezésre szánt 5-5 perc bőven megtérül.

Páll Gábor: Az egyik gyerek apukájának nemrég lelkesen meséltem, hogy a gyerekek megtanulták, hogyan lehet a laptop touchpadjén két ujjal görgetni. Rám nézett: „lehet olyat?" Aztán legközelebb már azt mondta: „tényleg, nekem is működik!"